



Sygn. akt I CSK 487/10

## **WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 3 grudnia 2010 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jan Górowski (przewodniczący)

SSN Marta Romańska

SSN Bogumiła Ustjanicz (sprawozdawca)

w sprawie ze skargi U. Spółka z o.o. w W.  
o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem  
Sądu Okręgowego z dnia 16 marca 2007 r.  
w sprawie z powództwa Spółdzielni Mieszkaniowej "A." w W.  
przeciwko „Handel P.E.” Spółce z o.o. w W.  
i U. Spółce z o.o. w W.  
o opuszczenie i opróżnienie lokalu użytkowego,  
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej  
w dniu 3 grudnia 2010 r.,  
skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Okręgowego  
z dnia 11 września 2009 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi  
Okręgowemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o  
kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Uchwałą Spółdzielni Mieszkaniowej „A.” w W. z dnia 30 września 1999 r. wykluczona została ze Spółdzielni Handel P. E. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w W. Powództwo o uchylenie tej uchwały zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego, a apelację Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 10 stycznia 2002 r. odrzucił, co do żądania ustalenia jej nieważności, zaś w odniesieniu do żądania uchylenia uchwały oddalił.

W dniu 5 czerwca 2002 r. Spółka Handel i „T. T.” Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w W. zawarły umowę sprzedaży spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu użytkowego wraz z wkładem budowlanym. W dniu 5 sierpnia 2002 r. Spółka „T. T.” zgłosiła powództwo o nakazanie Spółdzielni „A.” przyjęcia jej w poczet członków Spółdzielni. Ostatecznie powództwo to zostało oddalone wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 18 lutego 2004 r. z uwagi na upływ sześciomiesięcznego terminu od podjęcia uchwały o wykluczeniu Spółki Handel, który zakończył bieg 15 maja 2000 r. Kasacja Spółki została odrzucona.

Sąd Rejonowy uwzględnił, wyrokiem z dnia 8 maja 2006 r., żądanie Spółdzielni o nakazanie eksmisji Spółki „T. T.”, która nie legitymowała się żadnym prawem do tego lokalu. Ponadto stwierdził, że wyrokiem z dnia 20 listopada 2001 r. Trybunał Konstytucyjny uznał, że art. 227 § 2 prawa spółdzielczego jest zgodny z prawem, a zatem wniosek o wystąpienie z ponownym pytaniem nie mógłby odnieść zamierzonego skutku, zwłaszcza że sprawa dotyczy żądania eksmisji, a nie przyjęcia w poczet członków Spółdzielni. Następcą prawnym Spółki „T. T.” jest U. Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością w W.

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 16 marca 2007 r. oddalił apelację Spółki U., przyjmując za wiążący wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 18 lutego 2004 r. oraz stwierdzenie przez Trybunał Konstytucyjny zgodności z Konstytucją przepisu art. 227 § 2 prawa spółdzielczego.

Po rozpoznaniu sprawy na skutek skargi Spółki U. o wznowienie postępowania zakończonym prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 16 marca 2007 r., zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy wznowił postępowanie, zmienił zaskarżony wyrok i oddalił powództwo. Sąd ten stwierdził, że zachodzi

powołana przez Spółkę podstawa wznowienia określona w art. 401<sup>1</sup> k.p.c., skoro wyrokiem z dnia 11 grudnia 2008 r., ogłoszonym w dniu 14 grudnia 2008 r. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że art. 227 § 1 ustawy z dnia 16 września 1982 r. prawo spółdzielcze, w brzmieniu obowiązującym przed dniem 15 stycznia 2003 r. jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji. Sentencja tego wyroku nie zawiera żadnych sformułowań, które mogłyby stanowić podstawę do uznania, że zakres jego mocy wiążącej został w jakikolwiek sposób ograniczony. Z uzasadnień wyroków Sądów obu instancji wynika, że faktyczną podstawą prawną rozstrzygnięć były też przepisy, na podstawie których oceniony został brak tytułu prawnego Spółki do lokalu. Opierały się na treści art. 227 § 1 pr. spółdzielczego, przytaczały poprzedni wyrok Trybunału, którym stwierdził, że art. 227 pr. spółdzielczego jest zgodny z Konstytucją. Nie wiąże natomiast Sądu rozważanie zawarte w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2008 r., a dotyczące dopuszczalności wydania orzeczenia, w ramach którego wyraził pogląd, że art. 227 § 1 pr. spółdzielczego nie ma zastosowania w sprawach o eksmisję, ponieważ nie ma on mocy wiążącej w postępowaniu sądowym. Nie ma znaczenia dla oceny uprawnienia Spółki wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 18 lutego 2004 r., którym oddalone zostało powództwo jej prawnej poprzedniczki o nakazanie Spółdzielni przyjęcia jej w poczet członków, zwłaszcza że nabywca lokalu spółdzielczego nie ma obowiązku uzyskania członkostwa spółdzielni.

Spółdzielnia „A.” oparła skargę kasacyjną na podstawie objętej art. 398<sup>3</sup> § 1 pkt 2 k.p.c., zarzucając naruszenie art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, art. 412 § 1 i 2 k.p.c., art. 410 i art. 401<sup>1</sup> k.p.c. przez niewłaściwe zastosowanie art. 412 § 1 i 2 k.p.c., będące następstwem bezzasadnego przyjęcia, że zachodzi podstawa wznowienia postępowania przewidziana art. 401<sup>1</sup> k.p.c. i niezastosowanie art. 410 § 1 k.p.c. Ponadto podniosła, że z naruszeniem art. 7, art. 188 pkt 1 oraz art. 190 ust. 1 Konstytucji zaskarżony wyrok rozstrzyga kwestię zastrzeżoną wyłącznie do kompetencji Trybunału Konstytucyjnego. Skarżąca domagała się uchylecia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Institucja wznowienia postępowania pozwala na podważenie prawomocnego orzeczenia, dlatego przyczyny usprawiedliwiające jej zastosowanie muszą mieć charakter wyjątkowy oraz odpowiednio dużą wagę. Skarga o wznowienie postępowania jest szczególnym środkiem procesowym umożliwiającym ponowne rozpoznanie sprawy zakończonej już prawomocnym merytorycznym orzeczeniem. Nadzwyczajny charakter tego środka sprawia, że wznowienie postępowania może nastąpić wyłącznie z przyczyn ściśle określonych w ustawie. Wyczerpujący ich katalog zawarty został w art. 401 do 404 k.p.c. W doktrynie przyjmowany jest podział tych podstaw na podstawy nieważności, których istnienie prowadzi do wznowienia postępowania i uchylenia orzeczenia oraz podstawy restytucyjne, których stwierdzenie uzasadnia uchylenie orzeczenia tylko w przypadku wystąpienia związku zachodzącego między nimi a treścią rozstrzygnięcia oraz objęte art. 401<sup>1</sup> k.p.c. stwierdzenie niezgodności z Konstytucją przepisu, który był podstawą orzeczenia. Ta ostatnia podstawa ma szczególną postać, zbliżoną do podstawy wskazanej w art. 403 k.p.c., ale mającą na celu doprowadzenie orzeczenia sądowego do stanu zgodności z konstytucyjnie określonymi zasadami porządku prawnego. W art. 190 ust. 4 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej wyrażona została wola ustrojodawcy ponownego rozpoznania prawomocnie zakończonej sprawy, rozstrzygniętej w oparciu o akt normatywny niezgodny z Konstytucją i rozpatrzenia jej zgodnie z wartościami i zasadami konstytucyjnymi. W stanie prawnym ukształtowanym orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego rozpoznanie sprawy jest podmiotowym, konstytucyjnym prawem strony, jednym z aspektów prawa do sądu (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 2003 r., SK 5/03, OTK-A 2003/6/50). Przepis art. 401<sup>1</sup> k.p.c. stanowi realizację wskazania z art. 190 ust. 4 Konstytucji w postępowaniu cywilnym. Nakazuje on wznowienie postępowania sądowego w razie orzeczenia przez Trybunał Konstytucyjny o niezgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub z ustawą, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie. Uzyskanie rezultatu w postaci wznowienia postępowania na podstawie art. 401<sup>1</sup> k.p.c. wymaga stwierdzenia, że powołany w skardze wyrok Trybunału Konstytucyjnego dotyczy aktu normatywnego stanowiącego oparcie dla zaskarżonego w tym trybie orzeczenia. Tylko w takiej

sytuacji sąd w wyniku wznowienia postępowania ma możliwość innego niż poprzednio rozstrzygnięcia sprawy.

Spółka U. wiązała podstawę wznowienia z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 grudnia 2008 r., K 12/08 (OTK-A 2008/10/176), który wszedł w życie w dniu 14 grudnia 2008 r. i orzekł, że art. 227 § 1 ustawy a dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz. U. z 2003 r. Nr 188, poz. 1848 r. ze zm.), w brzmieniu obowiązującym przed dniem 15 stycznia 2003 r., jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej. Przepis ten stanowił, że własnościowe prawo do lokalu wygasa z upływem sześciu miesięcy od dnia ustania członkostwa z innych przyczyn niż śmierć członka, chyba że członek przed upływem tego terminu wskaże osobę, której zbył prawo, a osoba ta złoży deklarację członkowską. W tym wypadku prawo wygasa, gdy odmowa przyjęcia tej osoby na członka stanie się ostateczna, a od dnia ustania członkostwa upłynęło sześć miesięcy. Nabywca może, w ciągu trzech miesięcy od dnia doręczenia mu zawiadomienia o ostatecznej odmowie spółdzielni, wystąpić do sądu o nakazanie przyjęcia go w poczet członków spółdzielni. Spółkę obciążał zatem obowiązek wykazania, że rzeczywiście zachodzi podstawa z art. 401<sup>1</sup> k.p.c., ponieważ wyrok Sądu Okręgowego z dnia 16 marca 2007 r. oparty został na podstawie art. 227 § 1 prawa spółdzielczego. Nie jest bowiem wystarczające ujęcie podstawy w sposób odpowiadający obejmującemu ją przepisowi. Użyte w art. 401<sup>1</sup> k.p.c. sformułowanie „aktu normatywnego na podstawie którego zostało wydane orzeczenie” oznacza, że zakwestionowany przez Trybunał Konstytucyjny przepis prawa stanowił podstawę prawną rozstrzygnięcia (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2007 r., V CNP 45/07, niepubl. i z dnia 6 listopada 2009 r., I CO 17/09, niepubl.). Przedmiotem postępowania w sprawie prawomocnie zakończonej było roszczenie Spółdzielni „A.” o nakazanie Spółce „T. T.” wydania opisanego lokalu użytkowego. Sądy obu instancji, uznając to roszczenie za uzasadnione, oparły orzeczenia na podstawie określającej uprawnienie windykacyjne Spółdzielni (art. 222 § 1 k.c.). W odniesieniu do braku podstawy władania nim przez Spółkę związane były prawomocnym wyrokiem Sądu Apelacyjnego z dnia 18 lutego 2004 r., oddalającym jej powództwo o nakazanie przyjęcia w poczet członków Spółdzielni, z uwagi na wygaśnięcie własnościowego

prawa do lokalu, będące konsekwencją upływu terminu wskazanego w art. 227 § 1 prawa spółdzielczego. Przewidziane art. 365 § 1 k.p.c. prejudycjalne związanie prawomocnym orzeczeniem wyłącza możliwość kwestionowania faktu jego istnienia i treści w innym postępowaniu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2007 r., II CSK 347/07, niepubl., z dnia 4 marca 2008 r., IV CSK 441/07, niepubl., z dnia 16 lipca 2009 r., I CSK 456/08, niepubl.). Wobec tego w sprawie z powództwa Spółdzielni, realizującej uprawnienie do własności lokalu, badanie uprawnienia Spółki do władania nim ograniczało się do stwierdzenia niemożności powołania się na takie prawo, co wynikało z powołanego, prawomocnego wyroku. W opisanej sytuacji brak takiego orzeczenia uniemożliwiałby wydanie wyroku uwzględniającego powództwo Spółdzielni o wydanie lokalu. Zakres kognicji Sądu nie obejmował uprawnienia do ponownego rozważania istnienia podstaw do zastosowania art. 227 § 1 prawa spółdzielczego. Nie ma znaczenia to, że Sąd Okręgowy powołał także wymienione uregulowanie, bo nie można uznać, że stanowiło ono podstawę rozstrzygnięcia. Wobec tego stanowisko Sądu Okręgowego, przyjmujące że doszło do opisanego zastosowania zakwestionowanego przepisu prawa, jako podstawy rozstrzygnięcia, nie zasługuje na uwzględnienie, co skutkuje uznaniem za uzasadniony, zarzutu skarżącej niewłaściwego zastosowania art. 401<sup>1</sup> k.p.c. Nie można zgodzić się z zapatrywaniem, że utracił znaczenie wyrok Sądu Apelacyjnego z dnia 18 lutego 2004 r., skoro nie został on wyeliminowany z obrotu prawnego ani pozbawiony wiążącej mocy. Nie potwierdza go również powołanie się na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 listopada 2005 r., P 11/05, który wszedł w życie z dniem 30 listopada 2005 r. i stwierdzał, że art. 223 § 2, ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze (Dz. U. Nr 54, poz. 288 ze zm.), stanowiący, że skuteczność zbycia własnościowego prawa do lokalu zależy od przyjęcia nabywcy w poczet członków spółdzielni, uchylony przez art. 3 pkt 3 ustawy z dnia 19 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o spółdzielniach mieszkaniowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 240, poz. 2058), jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, ponieważ nie był on podstawą skargi, a nadto uzyskał moc obowiązującą przed wydaniem obu wyroków w sprawie o wydanie lokalu. Błędna ocena istnienia podstawy wznowienia postępowania objętej art. 401<sup>1</sup> k.p.c. w rozpoznawanej

sprawie wpływa również na pozostałe, podniesione w skardze uregulowania dotyczące dopuszczalności wznowienia, jak też na właściwą realizację ustrojowej regulacji art. 190 ust. 4 Konstytucji.

Nie zasługiwał natomiast na podzielenie zarzut naruszenia art. 7, art. 188 pkt 1 oraz art. 190 ust. 1 Konstytucji. Nie ma podstaw do przyjęcia, że Sąd Okręgowy, wydając zaskarżony wyrok wyszedł poza przyznane mu art. 177 Konstytucji i art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz. U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.) oraz art. 178 ust. 1 Konstytucji kompetencje orzecznicze. Stosownie do art. 190 ust. 1 Konstytucji orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne, co niewątpliwie odnosi się również do rozpoznawanej sprawy. Wiążące znaczenie ma sentencja orzeczenia, zaś motywy, które doprowadziły do jej ukształtowania wskazują na wykładnię przepisów w kontekście zgodności, w tym wypadku, z ustawą zasadniczą, co ma również wpływ na obszar i czasowy zakres stosowania kwestionowanego uregulowania. W odniesieniu do badania zgodności z Konstytucją nieobowiązującego już przepisu, z uwagi na treść art. 39 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643), przyczyny przeprowadzenia go i wydania orzeczenia merytorycznego mają istotne znaczenie, określają obszar, w jakim przepis ten zachował jeszcze moc obowiązującą i wskazują na potrzebę oraz zakres ochrony konstytucyjnych wolności i praw, które mogłyby zostać naruszone jego stosowaniem. Wobec tego przy ocenie istnienia podstawy wznowienia postępowania wskazanej w art. 401<sup>1</sup> k.p.c. należało również rozważyć przyczyny, które zadecydowały o stwierdzeniu niezgodności z Konstytucją zaskarżonego przepisu, co z resztą zostało dokonane przez Sąd Okręgowy. Nie doprowadziło to jednak do właściwej wykładni powoływanej podstawy wznowienia postępowania.

Z powyższych względów zaskarżony wyrok należało, w oparciu o art. 398<sup>15</sup> § 1 k.p.c., uchylić i sprawę przekazać do ponownego rozpoznania, pozostawiając Sądowi Okręgowemu, na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398<sup>21</sup> k.p.c., orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego.

